

*Jakub Stępień** <https://orcid.org/0000-0003-0106-6805>

UCZESTNICTWO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI W DYSKURSYJNYM III RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ A AUTONOMIA I NIEZALEŻNOŚĆ PAŃSTWA I KOŚCIOŁA. ANALIZA WYBRANYCH STANOWISK JEDNOSTEK STRUKTURALNYCH KEP Z LAT 2015–2023

Streszczenie. Głos Kościoła katolickiego pozostaje wyraźnie słyszalny w debacie publicznej toczącej się w III Rzeczypospolitej Polskiej, w każdym aspekcie życia społecznego, także dyskursie politycznym, dotyczącym określonych, bieżących działań przedstawicieli władz świeckich w zakresie kreowania polityki państwa. Z punktu widzenia struktury hierarchiczno-kompetencyjnej wspólnoty kościelnej, niezwykle doniosłość w tym aspekcie funkcjonowania wspólnoty państwowej posiadają komunikaty jednostek strukturalnych Konferencji Episkopatu Polski, w odbiorze społecznym utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Kościoła instytucyjnego. Właściwe przepisy prawa świeckiego i kościelnego przewidują jednak konkretne zasady funkcjonowania wspólnoty religijnej w stosunku do państwa i z państwem, których podstawą pozostaje poszanowanie wzajemnej autonomii i separacji wspólnot. Praktyka tego rodzaju aktywności wskazuje jednakże na istnienie pewnych tendencji i zjawisk związanych ze sposobem formułowania tego rodzaju komunikatów, mogących stanowić nierzadko naruszenie ww. zasady.

Słowa kluczowe: Kościół, państwo, Konferencja Episkopatu Polski, autonomia, separacja, niezależność

PARTICIPATION OF THE POLISH EPISCOPAL CONFERENCE IN THE POLITICAL DISCOURSE OF THE THIRD REPUBLIC OF POLAND AND THE AUTONOMY AND INDEPENDENCE OF THE STATE AND THE CHURCH. ANALYSIS OF SELECTED POSITIONS OF THE STRUCTURAL UNITS OF PEC FROM 2015–2023

Abstract. The voice of the Catholic Church remains audible in the public debate in the Third Republic of Poland, in every aspect of social life, including political discourse, regarding specific, current activities of representatives of secular authorities in the creation of state policy. From the point of view of the hierarchical and competence structure of the church community, the communications

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, jakub.stepien@wpia.uni.lodz.pl

of the structural units of the Polish Episcopal Conference – which in public perception are identified as the official positions of the institutional Church – are of extraordinary importance in this aspect of the functioning of the state community. However, the relevant provisions of secular and church law provide for specific rules for the functioning of the religious community in relation to and with the state, the basis of which is respect for the mutual autonomy and separation of communities. The practice of this type of activity, however, indicates the existence of certain tendencies and phenomena related to the way of formulating this type of messages, which may often constitute a violation of the above-mentioned principle.

Keywords: Church, State, Polish Episcopal Conference, autonomy, separation, independence

1. WSTĘP

Aktywne uczestnictwo duchownych Kościoła katolickiego w debacie publicznej III Rzeczypospolitej Polskiej pozostaje istotnym elementem współczesnego życia społeczno-politycznego. Działalność tego rodzaju stanowi konsekwencję tradycji funkcjonowania wspólnoty kościelnej w przestrzeni publicznej państwa polskiego w powiązaniu z realizacją konkretnych uprawnień oraz zadań wynikających z właściwych regulacji prawa świeckiego i kanonicznego.

Niezwykle istotnym elementem debaty publicznej pozostaje dyskurs polityczny – rozumiany w kategoriach sporu dotyczącego prowadzenia przez władze państwowe bieżącej polityki na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej – w sposób zasadniczy przekładający się na wszelkie aspekty funkcjonowania wspólnoty państwowej. Przedstawiciele wspólnoty kościelnej również w tym aspekcie formułują określone stanowiska, co wywołuje konkretne konsekwencje w ramach kształtowania postaw wiernych – obywateli, a przez to wpływa na sytuację polityczną państwa.

Wartym podkreślenia jest, iż aktywność duchowieństwa Kościoła katolickiego w debacie publicznej, w tym również w dyskursie politycznym, powinna być prowadzona w oparciu o szereg zasad określonych w przepisach prawa państwowego i kościelnego, z których szczególne znaczenie – ze względu na ww. skutki, jakie może rodzić tego rodzaju działalność – posiada zasada poszanowania autonomii i niezależności wspólnot we własnym zakresie.

Niniejszy artykuł poświęcony został analizie aktywności jednostek strukturalnych Konferencji Episkopatu Polski (dalej KEP) we wspomnianym zakresie, których działania, ze względu na określoną rolę, jaką pełni konferencja biskupów w ramach instytucjonalno-hierarchicznej struktury Kościoła katolickiego, wiążą się z określoną doniosłością w rzeczywistości polityczno-społecznej III RP.

Rozważania zostały oparte o omówienie treści wybranych stanowisk ww. podmiotów sformułowanych w latach 2015–2023, dotyczących trzech aspektów współczesnego dyskursu politycznego: działalności prawodawczej władz państwowych, kreowania określonej polityki państwa oraz kwestii wyborów

powszechnych oraz ich analizy z punktu widzenia zgodności treści tychże stanowisk z ww. zasadą relacji wspólnot.

Zasadnicza część wywodu została poprzedzona wyjaśnieniem katalogu kompetencji, jakie przysługują konferencji biskupów w zakresie przedmiotu rozważań oraz specyfiki funkcjonowania wspólnoty kościelnej na terytorium państwa polskiego w oparciu o zasadę autonomii i separacji państwa i Kościoła.

Ze względu na formę artykułu, opracowanie ww. kwestii ma charakter ramowy, odnoszący się do zagadnień najistotniejszych w kontekście zasadniczej części niniejszych rozważań, czyli omówienia poszczególnych komunikatów ww. podmiotów.

Celem opracowania jest nie tylko wykazanie zakresu i rodzajów ewentualnych naruszeń wspomnianej zasady, ale także zasygnalizowanie istnienia pewnych tendencji dotyczących aktywnej obecności Konferencji Episkopatu Polski we współczesnym dyskursie politycznym III RP.

2. STRUKTURA I KOMPETENCJE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI – WYBRANE ZAGADNIENIA

Status prawny konferencji biskupów został określony w trakcie prac Soboru Watykańskiego II (Góralski 1989, 55). Wytyczne dotyczące m.in. struktury oraz zakresu kompetencji tejże instytucji znalazły się w treści dekretu soborowego *Christus Dominus*, którego postanowienia sprecyzowano następnie w treści Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. (Szytchmiller 1991–1992, 68–69).

Zgodnie z kan. 447 KPK, przez konferencję biskupów należy rozumieć zebranie biskupów danego kraju, bądź konkretnego terytorium, którzy, z zachowaniem przepisów prawa i w celu pomnażania dobra udzielonego ludziom przez Kościół – poprzez formy oraz sposoby apostołatu dostosowane do konkretnych okoliczności miejsca i czasu – wspólnie realizują pewne zadania duszpasterskie dla wiernych konkretnego terytorium (447 KPK/83). Realizacja tychże zadań możliwa jest dzięki wyposażeniu konferencji biskupów w określony, szeroki katalog kompetencji prawodawczych i sądowniczych oraz uprawnień doktrynalnych (Banduła 2020b, 12–17; Góralski 1989, 46–55). Jedną z podstaw funkcjonowania konferencji biskupów na terytorium danego państwa pozostaje statut, zatwierdzony przez Stolicę Apostolską (Dyduch 2013, 4–5; Banduła 2020a, 16).

W zakresie przedmiotowego zagadnienia należy wskazać, iż w treści obowiązującego Statutu Konferencji Episkopatu Polski (KEP 2009) znalazły się postanowienia dotyczące konkretnej struktury organizacyjnej ww. instytucji, a także kompetencji poszczególnych jednostek KEP w zakresie relacji ze wspólnotą państwową oraz udziału w dyskursie politycznym.

Zgodnie z art. 4 ww. Statutu, strukturę KEP tworzą: Zebranie Plenarne, Rada Biskupów Diecezjalnych, Prezydium Konferencji, Rada Stała, Sekretarz

Generalny, Stałe Komisje Episkopatu Polski. Kwestię relacji pomiędzy Kościołem i państwem określa z kolei treść art. 2 Statutu, przewidująca, iż Konferencja Episkopatu Polski utrzymuje „właściwe relacje” pomiędzy ww. wspólnotami z zachowaniem kompetencji Stolicy Apostolskiej oraz z respektowaniem wzajemnej autonomii i niezależności. W przytaczanym artykule – którego treść dotyczy katalogu zadań realizowanych przez konferencję biskupów – znalazło się także wskazanie, iż KEP podejmuje problemy społeczne, ukazując je w świetle posłannictwa Kościoła.

Kompetencja do wyrażania stanowisk KEP, bezpośrednio powiązana z kwestią podejmowania problemów społecznych, została przyznana Radzie Stałej oraz Prezydium. Rada Stała¹, w przypadkach, gdy wymaga tego dobro Kościoła bądź konkretne potrzeby wiernych, zgodnie z opinią członków konferencji, która może być „przynajmniej domniemana”, ma prawo do zajęcia stanowiska w sprawach publicznych (art. 23 StatKEP). Z kolei Prezydium KEP² może zająć tego rodzaju stanowisko w tożsamyh przypadkach, również z uwzględnieniem zgodności z choćby domniemaną opinią członków KEP, ale jedynie w wypadku, gdy nie jest możliwa interwencja Rady Stałej (art. 31 StatKEP).

Wartym wskazania jest również fakt, iż swoistą funkcję pomocniczą w pracach konferencji biskupów pełnią Komisje Episkopatu, Rady i Zespoły, wspomagające instytucję w podejmowaniu jej decyzji (art. 46 StatKEP). Wymienione powyżej jednostki systemowe KEP działają w oparciu o wskazania Zebrania Plenarnego (art. 53 StatKEP), które mogą obejmować również dyspozycje do przygotowywania i przedstawiania konkretnych dokumentów oraz rozpowszechniania konkretnych komunikatów w społeczeństwie (KEP b.d.).

Ze względu na szeroki katalog uprawnień Konferencji Episkopatu Polski oraz istotność zadań podejmowanych w ramach realizowania misji Kościoła katolickiego na terytorium państwa polskiego, uzasadnionym wydaje się postrzeganie komunikatów formułowanych przez jednostki strukturalne KEP³ w kategoriach „oficjalnego głosu Kościoła polskiego”, pewnego rodzaju stanowisk definitywnych, mających – w zamierzeniu – usunąć wątpliwości powstałe w przypadku rozbieżnych zdań duchownych na temat danej kwestii. Nie powinien zatem dziwić fakt, iż stanowiska ww. podmiotów wiążą się z określoną doniosłością społeczną oraz wywołaniem konkretnych skutków dotyczących interpretacji tychże stanowisk, szczególnie w przypadkach

¹ W skład której wchodzi, zgodnie z art. 22 Statutu, Przewodniczący Konferencji, Zastępca Przewodniczącego, Prymas Polski, kardynałowie kierujący diecezjami, Sekretarz Generalny oraz sześciu biskupów diecezjalnych i dwóch biskupów pomocniczych wybranych przez zebranie plenarne na okres pięciu lat, z możliwością wyboru na drugą kadencję.

² Tworzone przez Przewodniczącego, Zastępcę Przewodniczącego oraz Sekretarza Generalnego (art. 30 StatKEP).

³ „Jednostki strukturalne” to zaproponowane przez autora, zbiorcze określenie podmiotów KEP, o których mowa w tekście w kontekście przedmiotowego zagadnienia.

zabierania głosu w dyskursie politycznym III RP, obejmującym szeroko pojęte kwestie społeczne, w tym również światopoglądowe.

W tym kontekście należy podkreślić, iż możliwość realizowania wspomnianych uprawnień przez jednostki strukturalne KEP nie jest nieograniczona, powinno się to odbywać bowiem w oparciu o konkretne zasady dotyczące relacji wzajemnych pomiędzy państwem i Kościołem katolickim – wynikających zarówno z treści właściwych regulacji świeckich, jak i kościelnych – z których najistotniejsze znaczenie w kontekście analizy wybranych stanowisk jednostek strukturalnych KEP ma zasada poszanowania autonomii i niezależności wspólnoty kościelnej i państwowej we własnym zakresie.

3. ZASADA AUTONOMII I NIEZALEŻNOŚCI KOŚCIOŁA I PAŃSTWA

Zasada autonomii i niezależności państwa i Kościoła pozostaje jednym z filarów współczesnego funkcjonowania wspólnoty kościelnej w stosunku do państwa oraz w samym państwie w ramach tzw. systemu separacji przyjaznej (skoordynowanej) pomiędzy ww. wspólnotami, do którego w nauce zaliczany jest system relacji pomiędzy III RP i Kościołem katolickim (Stępień 2020, 28). Wartym zaznaczenia pozostaje, iż powinność budowania relacji wzajemnych w oparciu o poszanowanie autonomicznego i niezależnego charakteru obu wspólnot stanowi skutek ewolucji poglądów dotyczących ww. kwestii zarówno strony kościelnej, jak i państwowej.

W przypadku Kościoła katolickiego, treść oraz kierunki wykładni ww. zasady – których podstawą stało się potwierdzenie funkcjonowania dualizmu polityczno-religijnego, wynikającego z nauczania Chrystusa, przy jednoczesnej, swoistej redefinicji bytowania Kościoła katolickiego na arenie międzynarodowej, rozumianej jako oczekiwanie w kontaktach ze wspólnotą polityczną możliwości swobodnego funkcjonowania w celu realizowania swojej misji, przy jednoczesnym samograniczeniu możliwości podejmowania działań w sferze politycznej – ustalone zostały podczas prac Soboru Watykańskiego II (Borucki 2020, 286–287; Stępień 2021, 199, 203; Słowikowska 2014, 35–36; Piwowski 1998, 117–118).

W treści soborowej Konstytucji *Gaudium et spes*, traktującej o miejscu Kościoła katolickiego w świecie współczesnym, potwierdzona została autonomia oraz niezależność ww. wspólnot „na własnym terenie”, a także, co ważniejsze, konieczność nieutożsamiania się Kościoła ze wspólnotą polityczną oraz niełączenia z konkretnym systemem politycznym, ze względu na określone rozgraniczenie funkcji oraz kompetencji (*Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* 1965). Powierzona przez Jezusa Chrystusa misja Kościoła należy bowiem do porządku religijnego, nie zaś politycznego, społecznego lub też gospodarczego (GS 42).

Z kolei w przypadku regulacji prawnych III RP, zasada autonomii i separacji wspólnot została wyrażona *expressis verbis* w art. 25 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483) oraz potwierdzona w art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318). Jej wprowadzenie do treści ustawy zasadniczej było przejawem dążeń ustrojodawcy do stworzenia regulacji przeciwnej do rozwiązań obowiązujących w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zakładającej wrogą separację wspólnot i ograniczenie możliwości funkcjonowania Kościoła katolickiego w przestrzeni publicznej państwa, przy jednoczesnym poszanowaniu świeckiego charakteru wspólnoty państwowej, pluralizmu światopoglądowego społeczeństwa oraz doniosłości roli Kościoła w społeczeństwie polskim (Borecki 2021, 86–87; Żaryn 2010, 80–84).

Wyjaśnienia wymagają również zastosowane w ww. regulacjach pojęcia „autonomii” oraz „niezależności”.

Przez „autonomię” należy rozumieć uprawnienie do funkcjonowania i „rządzienia się” w oparciu o prawo wewnętrzne, tworzone przez daną wspólnotę bez ingerencji drugiej wspólnoty (Borecki 2012, 91–92; Słowikowska 2014, 36–37; Krukowski 2020, 91, 93–94).

Z kolei „niezależność” powinna być traktowana w kategoriach odrębności obu wspólnot, przekładającej się na swobodne i samorządne funkcjonowanie na płaszczyźnie prawnej, organizacyjnej i instytucjonalnej, bez ingerencji jednej wspólnoty w sprawy wewnętrzne drugiej (Szymanek 2006, 102; Borecki 2021, 86–87). Z punktu widzenia analizy regulacji państwowej wydaje się uzasadnionym, iż ww. uprawnienie dotyczy wyłącznie wspólnoty religijnej – państwo polskie ze swej istoty funkcjonuje jako suwerenny podmiot na arenie międzynarodowej (Słowikowska 2014, 37–39; Borecki 2021, 16–18). W doktrynie wskazuje się, iż zasada ta nie ma charakteru absolutnego, wpływ na nią może mieć bowiem regulacja umowy konkordatowej oraz powinność podejmowania działań nakierowanych na dobro wspólne podmiotów, którym służą obie wspólnoty (Krukowski 2008, 63; Krukowski 2020, 92–93; Słowikowska 2014, 39–40)⁴.

Wartym nadmienienia pozostaje jednakże, iż – zgodnie z treścią art. 25 ust. 3 Konstytucji *in fine* oraz nauczania soborowego – nie można zakładać także pełnego odseparowania wspólnot, właśnie ze względu na potrzebę podejmowania działań dla dobra człowieka i dobra wspólnego (Słowikowska 2014, 39–40).

Zgodnie z postulatami Soboru Watykańskiego II, Kościół – nieutożsamiający się z jakąkolwiek wspólnotą polityczną oraz niezwiązany z systemem politycznym – nie pozostaje całkowicie odseparowany od tychże podmiotów. Jego zadaniem pozostaje bowiem działanie – także w relacji z ww. podmiotami (w tym państwem) – na rzecz dobra człowieka, którego funkcjonowanie nie ogranicza się

⁴ Spór dotyczący różnicy ww. poglądów przekracza jednakże swoim zakresem przedmiotowe rozważania.

wyłącznie „do samego tylko porządku doczesnego, ale, żyjąc w historii, [człowiek] zachowuje w całości swoje wieczne powołanie” (GS 76). Wyrazem tego rodzaju powinności – związanej z potrzebą zabezpieczenia transcendentnego charakteru osoby ludzkiej – pozostaje m.in. określone w treści Kodeksu Prawa Kanonicznego prawo Kościoła do głoszenia zawsze i wszędzie zasad moralnych, również w odniesieniu do porządku społecznego, oraz wypowiedziania oceny o wszystkich sprawach ludzkich, na ile wymagają tego fundamentalne prawa osoby ludzkiej i zbawienie człowieka (GS 76; 747 KPK/83).

Warto podkreślić, iż ogólnikowość wykorzystanych w ww. regulacjach sformułowań – m.in. brak sprecyzowania katalogu uprawnień, jakie mieszczą się we „własnym zakresie”, „w swojej dziedzinie” wspólnot (w Konstytucji oraz Konkordacie zastosowano odmienne pojęcia) – jak wskazuje długoletnia praktyka relacji pomiędzy wspólnotą państwową i kościelną, rodzi problemy przy wykładni ww. zasady w kontekście próby określenia dopuszczalnych ram funkcjonowania Kościoła katolickiego, zwłaszcza na płaszczyźnie instytucjonalnej, w charakterze uczestnika dyskursu politycznego. We współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej III RP powszechny bowiem pozostaje zarzut dotyczący „upolitycznienia” Kościoła katolickiego – zarówno instytucji, jak i poszczególnych przedstawicieli duchowieństwa – rozumianego w kategoriach opowiadania się po konkretnej stronie sporu politycznego, będącego skutkiem określonych działań i wypowiedzi duchownych, związanych m.in. z przypadkami ustosunkowania się do bieżących działań przedstawicieli organów władzy publicznej.

Wyznaczenie jasnych i sprecyzowanych granic tego rodzaju aktywności przedstawicieli Kościoła nie jest zadaniem łatwym, wiąże się bowiem nierzadko z potrzebą indywidualnej interpretacji poszczególnych działań przedstawicieli Kościoła katolickiego z uwzględnieniem konkretnego kontekstu całokształtu okoliczności – zarówno o charakterze prawnym, jak i pozaprawnym – towarzyszących danemu działaniu.

W pełni uzasadnionym wydaje się jednakże, iż wykładnię zasady poszanowania autonomii i niezależności ww. wspólnot – zarówno jeśli chodzi o regulację świecką, jak i kościelną – w kontekście przedmiotowego zagadnienia należy prowadzić przy uwzględnieniu całokształtu zasad determinujących stosunki państwa i Kościoła katolickiego. Doktryna soborowa zalicza do tychże zasadę poszanowania społeczeństwa pluralistycznego, wolności religijnej oraz współdziałania Kościoła i państwa (Stępień 2021, 200; Steczkowski 2018, 158–164). Z kolei w przypadku porządku prawnego III RP uwzględnienia wymaga zasada wolności sumienia i wyznania (art. 53 Konstytucji), równouprawnienia Kościołów i związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1 Konstytucji), bezstronności władz w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, co zapewnia swobodę ich wyrażania w życiu publicznym (art. 25 ust. 2 Konstytucji), współdziałania ww. wspólnot dla dobra człowieka i dobra wspólnego (art. 25 ust. 3 *in fine* Konstytucji)

oraz oparcia stosunków pomiędzy Kościołem katolickim i państwem o regulację konkordatową i ustawową (art. 25 ust. 4).

Przy interpretacji ww. pojęć niezbędne pozostaje bowiem uwzględnienie konkretnego, całościowego kontekstu możliwości funkcjonowania Kościoła w stosunku do wspólnoty państwowej, dotyczącego – zgodnie z tożsamą wykładnią świeckich i kościelnych zasad – m.in. powinności współdziałania w osiąganiu dobra wspólnego, dyktowanej zbieżnością podmiotów na rzecz których działają obie wspólnoty (Borucki 2020, 289). Tym samym, wspomniana powyżej kategoria odrębności Kościoła i państwa nie może być utożsamiana z izolacją.

W konsekwencji, drugim elementem wspomnianego kontekstu pozostaje kwestia realizacji prawa do publicznego nauczania prawd wiary, jako elementu uprawnień składających się na wolność religijną – obejmująca również możliwość zabierania głosu także w sprawach konkretnej aktywności władz państwowych, bez jednoczesnego uzurpowania prawa do sprawowania konkretnego władztwa politycznego, które pozostaje poza kompetencjami wspólnoty kościelnej (Krukowski 2000, 127; Steczkowski 2018, 162).

Przy próbie określenia granic możliwości uczestnictwa instytucji Kościoła katolickiego w życiu politycznym państwa niezbędne jest również uwzględnienie regulacji wewnętrznej wspólnoty kościelnej – regulacje III RP nie dopuszczają możliwości limitowania aktywności politycznej poszczególnych jednostek ze względu na przynależność do konkretnej wspólnoty religijnej. Tego rodzaju ograniczenia – dotyczące niemożności sprawowania przez osoby duchowne „władzy świeckiej” oraz pozostawania członkami partii politycznych i związków zawodowych zostały przewidziane we właściwych regulacjach Kodeksu Prawa Kanonicznego (285, 287 KPK/83; Stępień 2019, 162–165).

Nie każdą aktywność duchownych Kościoła katolickiego dotyczącą konkretnych działań władz państwowych należy zatem uznać za naruszenie zasady poszanowania autonomii i niezależności wspólnot. Niemniej jednak uzasadnione, z punktu widzenia przedmiotowego zagadnienia, pozostaje wskazanie, iż ustrojodawca kościelny nałożył na duchowieństwo konkretne ograniczenia w tym zakresie, dotyczące respektowania ww. zasady.

Mając na uwadze powyższe, należy wskazać, iż duchowni Kościoła katolickiego – zarówno indywidualnie, jak w ramach konkretnych jednostek strukturalnych – nie powinni nie tylko sprawować władzy publicznej, ale ponadto podejmować działań w zakresie narzucania konkretnego modelu rządzenia władzom państwowym, w tym. m.in. forsowania konkretnych regulacji prawnych zgodnych z doktryną kościelną czy rozwiązań w zakresie prowadzenia polityki wewnętrznej bądź zewnętrznej (Orzeszyna 2007, 195; Stępień 2021, 204; Słowińska 2014, 38–39).

Co więcej, w kontekście zabierania głosu przez duchownych w dyskursie politycznym III RP, uzasadniony wydaje się pogląd, iż naruszeniem autonomii oraz niezależności pozostaje aktywność związana z bezpośrednim zaangażowaniem

w spory polityczne, rozumiane jako wystosowywanie „bezpośrednich zaleceń” dotyczących głosowania na daną partię polityczną bądź konkretnego kandydata w wyborach (Stępień 2019, 166–168; Borecki 2021, 92; Steczkowski 2018, 168)⁵.

4. ANALIZA WYBRANYCH STANOWISK JEDNOSTEK STRUKTURALNYCH KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Przechodząc do analizy wybranych stanowisk jednostek strukturalnych KEP, warto wskazać, iż szczególną aktywność ww. podmiotów w dyskursie politycznym można zauważyć w przypadkach ochrony życia poczętego, gdy przedstawiciele władz świeckich podejmują działania zmierzające do nowelizacji prawa państwowego m.in. w zakresie medycznego wspomagania prokreacji bądź dopuszczalności przerywania ciąży.

Za przykład tego rodzaju działań mogą posłużyć komunikaty Prezydium KEP wydawane równoległe do prac legislacyjnych prowadzonych nad treścią ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności (Dz.U. z 2015 r. poz. 1087) w 2015 r.

Pierwszym dokumentem, który pojawił się po przyjęciu przez ówczesną Radę Ministrów i skierowaniu do prac legislacyjnych ww. projektu ustawy o medycznym wspomaganiu prokreacji, był „Apel Prezydium Konferencji Episkopatu Polski w związku z rozpoczęciem prac nad projektem ustawy o medycznym wspomaganiu prokreacji” (31.03.2015) (Prezydium KEP 2015a, 149–153). W treści ww. stanowiska – poza negatywną oceną projektu ustawy i wykładnią dotyczącą sprzeczności założeń dokumentu z doktryną Kościoła katolickiego – znalazły się jednoznaczne stwierdzenia dotyczące oczekiwań przedstawicieli KEP względem zarówno Rady Ministrów, jak i posłów deklarujących się jako osoby wierzące.

W przypadku posłów, Prezydium KEP wskazało m.in., iż „rozwiązaniem docelowym z moralnego punktu widzenia jest odrzucenie tej procedury jako zagrożącej godności oraz życiu lub zdrowiu dziecka we wczesnym stadium jego rozwoju” (Prezydium KEP 2015a, 150). Członkowie Prezydium wyrazili wsparcie oraz zapewnili o modlitwie w intencji posłów i senatorów będących zadeklarowanymi i praktykującymi członkami Kościoła katolickiego z prośbą „o dojrzałość, odwagę i roztropność przy tworzeniu prawa” (Prezydium KEP 2015a, 149).

Z kolei wobec organu władzy wykonawczej zostało wystosowane wezwanie do stworzenia oraz wdrożenia „prawdziwego medycznie programu leczenia niepłodności”, który według sygnatariuszy ww. stanowiska przejawiałby się uczciwą, rzetelną diagnostyką przyczyn, a także podejmowaniem prób ich zlikwidowania (Prezydium KEP 2015a, 151). Ponadto, w treści apelu znalazło się podkreślenie, iż pierwszym obowiązkiem katolika uczestniczącego w procesie tworzenia prawa

⁵ Zarówno jeśli chodzi o udzielenie ewentualnego poparcia, jak i zniechęcanie do głosowania.

pozostaje wierność Jezusowi Chrystusowi oraz nauczaniu Kościoła katolickiego, zaś w analizowanym projekcie ustawy zostały zawarte rozwiązania uniemożliwiające jakkolwiek udział katolika, który służyłby jego przyjęciu, nakazujące potrzebę sprzeciwu wobec tego rodzaju projektu oraz rodzące „nakaz moralny, by nie został on uchwalony” (Prezydium KEP 2015a, 151).

Uzasadnione wydaje się, iż wspomniane działanie jednostki strukturalnej KEP może zostać uznane za naruszenie zasady autonomii i niezależności państwa i Kościoła, zarówno na płaszczyźnie regulacji państwowej, jak i kościelnej. Zastosowane w treści apelu sformułowania jednoznacznie wskazują na dążenia członków Prezydium KEP do zaprzestania prac nad projektem ustawy lub jego odrzucenia podczas głosowania w Sejmie, czyli faktycznego wpłynięcia na tworzenie prawa świeckiego o określonej treści, zgodnej z nauczaniem Kościoła katolickiego.

Należy bowiem odróżnić ocenę moralną poszczególnych założeń ww. projektu, obejmującą wykazywanie niezgodności z nauczaniem wspólnoty religijnej oraz apelowanie o ochronę prawną określonych kategorii osób (do czego uprawniony pozostaje Kościół), od wyraźnego wskazywania konkretnych oczekiwań osób duchownych względem przedstawicieli władz świeckich, wspartych wywieraniem nacisku o charakterze religijnym oraz formułowaniem sugestii co do sposobu głosowania polityka deklarującego się jako członek wspólnoty Kościoła. Tego rodzaju działania należy uznać za przekroczenie możliwości realizacji uprawnień wynikających z właściwych przepisów prawa państwowego i kościelnego oraz wkroczenie przedstawicieli władz wspólnoty religijnej w autonomiczną sferę działań władz państwowych.

Podobne wątpliwości można sformułować w przypadku analizy „Oświadczenia Prezydium KEP po głosowaniu Sejmu RP nad rządowym projektem ustawy «o leczeniu niepłodności» (25.06.2015) (Prezydium KEP 2015b, 154).

We wspomnianym dokumencie, członkowie KEP wyrazili rozczarowanie wynikiem głosowania nad ww. projektem ustawy w Sejmie, wskazując jednocześnie, że posłowie głosujący za przyjęciem projektu pozostawali w sprzeczności z nauczaniem papieża Franciszka w zakresie ochrony życia oraz przyznając, iż w apelu z marca 2015 r. zostały zawarte wskazania, „w jakich sprawach rządowy projekt winien zostać poprawiony” (Prezydium KEP 2015b, 154). W treści przywołanego oświadczenia znalazła się również nadzieja na „poprawienie proponowanej ustawy” przez senatorów (Prezydium KEP 2015b, 154).

Uzasadnione wydaje się również twierdzenie, iż za przekroczenie zasady autonomii i niezależności wspólnot uznać można też stanowisko wyrażone w treści „Komunikatu Prezydium Konferencji Episkopatu Polski ws. pełnej ochrony życia człowieka” (30.03.2016) (Prezydium KEP 2016b, 130). W przywołanym dokumencie znalazło się stwierdzenie o niemożności poprzestania na tzw. „kompromisie aborcyjnym” dotyczącym możliwości przerywania ciąży w trzech przypadkach wynikających z treści ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu

rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78) oraz dwie prośby – do „wszystkich ludzi dobrej woli” o podjęcie działań, których celem jest pełna ochrona prawna życia nienarodzonych oraz „parlamentarzystów i rządzących” o podjęcie konkretnych inicjatyw ustawodawczych przekładających się na udzielenie konkretnej pomocy rodzicom „dzieci chorych, niepełnosprawnych i poczętych w wyniku gwałtu” (Prezydium KEP 2016b, 130).

Wykorzystane zwroty – choć różniące się stopniem konkretyzacji intencji w porównaniu z treścią przywołanych dokumentów z 2015 r. – pozwalają na uznanie, iż dany komunikat pozostaje przejawem dążeń Prezydium KEP do wprowadzenia przez przedstawicieli władz państwowych regulacji prawnej o konkretnej treści, zgodnej z nauczaniem wspólnoty kościelnej.

W tym kontekście wartym wskazania pozostaje wyraźnie widoczna w ostatnich latach zmiana sposobu prezentowania stanowisk jednostek strukturalnych KEP – wykorzystywany w kolejnych komunikatach język pozbawiony został zwrotów jednoznacznie wskazujących, iż to przedstawiciele KEP oczekują od władz politycznych państwa polskiego podjęcia określonych działań prawodawczych. Tego rodzaju działanie widoczne jest w przypadku m.in. „Komunikatu o prawie do wolnej niedzieli” (13.09.2016) (Prezydium KEP 2016a, 133).

Analiza treści ww. dokumentu wskazuje, iż jednostka KEP stara się przedstawić w roli swoistego rzecznika oczekiwań społecznych, wskazując co prawda, iż podczas plenarnego zebrania konferencji biskupów, uczestnicy jednomyślnie poparli obywatelski projekt ustawy ws. ograniczenia handlu w niedzielę, czemu towarzyszyło jednakże zaznaczenie, iż prawo do niedzieli jako dnia wolnego powinni posiadać Polacy bez względu na światopogląd bądź religię (Prezydium KEP 2016a, 133). Co więcej – jak wynika z kontekstu wypowiedzi – wprowadzenie konkretnych zmian w prawie przez Parlament Rzeczypospolitej Polskiej pozostaje elementem wspomnianego powszechnego oczekiwania społecznego (Prezydium KEP 2016a, 133).

Podobne stwierdzenia, charakteryzujące się wysokim stopniem ogólności – dotyczące m.in. szerokiego katalogu odbiorców – oraz licznymi odwołaniami do konkretnego nauczania Kościoła katolickiego, znalazły się w treści „Komunikatu Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek ws. uchodźców docierających do Polski” (22.08.2021) (Rada KEP 2021, 204–206) oraz „Komunikatu Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek ws. debaty o migrantach i uchodźcach” (12.07.2023) (Rada KEP 2023).

Treść przytoczonych dokumentów kontrastuje ze wspomnianym wcześniej apelem Prezydium KEP z marca 2015 r. szczególnie w zakresie przedmiotowego zagadnienia. W komunikatach tych nie ma bowiem wyrażonych konkretnych oczekiwań członków KEP względem przedstawicieli władz III RP, dotyczących prowadzenia polityki państwa polskiego (czy to wewnętrznej, czy na arenie międzynarodowej). Jednocześnie przedstawicielom Rady udało się wyrazić

jednoznaczne stanowisko w konkretnej, niezwykle istotnej we współczesnym polskim dyskursie społeczno-politycznym kwestii, tj. kreowania określonego stosunku społecznego wobec migrantów i uchodźców.

Dla przykładu, w treści komunikatu z 2021 r. znalazła się prośba do „przedstawicieli wszystkich sił politycznych” o wspólne poszukiwanie rozwiązań problemów związanych z migracją, i kierowanie się przy tym określonym katalogiem postaw i wartości, zaś do „ludzi dobrej woli”, bez względu na wyznanie – o solidarność z konkretnymi kategoriami uchodźców (Rada KEP 2021, 205). Z kolei wobec „odpowiedzialnych za przestrzeganie prawa” zostało wyrażone przekonanie dotyczące respektowania zobowiązań międzynarodowych w ww. zakresie (Rada KEP 2021, 205). Jednocześnie, w przytoczonym komunikacie zostało uwzględnione jednoznaczne stanowisko, iż troska o obywateli, choć zrozumiała, „nie może być wystarczającą przesłanką uzasadniającą zamykanie granic przed poszukującymi schronienia” (Rada KEP 2021, 205).

Z kolei we wspomnianym dokumencie z 2023 r. został uwzględniony apel skierowany do wszystkich uczestników debaty publicznej „o rzetelne, odpowiedzialne, zgodne z faktami i wolne od ideologii prezentowanie sytuacji uchodźców i migrantów w Polsce i Unii Europejskiej” (Rada KEP 2023), wsparte kompleksową diagnozą oraz oceną dotychczasowego przebiegu debaty oraz problemów i wyzwań, jakie stają nie tylko przed władzami państwa polskiego, ale również instytucjami międzynarodowymi (Rada KEP 2023).

Apel obejmuje prośby o charakterze generalnym – bądź bez sformułowania konkretnych adresatów, bądź też skierowane do „polityków wszystkich opcji” – o podejmowanie działań zmierzających do rozwiązania problemów migracyjnych w oparciu o pakiet uniwersalnych zasad i wartości, takich jak poszanowanie drugiego człowieka, dobra wspólnego czy integracji społecznej (Rada KEP 2023).

Niezwykle istotnym elementem uczestnictwa KEP w szeroko pojętym dyskursie politycznym III RP pozostają oficjalne komunikaty związane z przeprowadzanymi wyborami powszechnymi, czy to na szczeblu centralnym, czy lokalnym. Jest to szczególnie newralgiczna społecznie kwestia, związana z faktem istnienia w przestrzeni publicznej licznych zarzutów o „upolitycznienie” Kościoła katolickiego, rozumiane jako jawne opowiadanie się duchownych po stronie przedstawicieli konkretnych środowisk politycznych oraz udzielanie wsparcia koalicji partii konserwatywnych, jawnie odwołujących się w swoich programach politycznych do poszanowania wartości chrześcijańskich, która uzyskała większość parlamentarną w wyborach w 2015 oraz 2019 r. (Chrostowski 2023, 326–331).

Z tego względu, jak się wydaje, w stanowiskach jednostek KEP poświęconych kwestii samych wyborów oraz okolicznościom im towarzyszącym, znalazły się sformułowania niezwykle mocno akcentujące apolityczność wspólnoty kościelnej.

Warto wskazać, iż tego rodzaju stanowisko zostało wyrażone już w 2015 r., w „Komunikacie Konferencji Episkopatu Polski w związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi zarządzonymi na dzień 25 października” (7.10.2015)

(KEP 2015, 145). Członkowie KEP podkreślili, iż – zgodnie z treścią dekretu soborowego *Gaudium et spes* – Kościół nie powinien pozostawać związany ani z konkretnym systemem politycznym, społecznym bądź gospodarczym, ani partią polityczną (KEP 2015).

Przykłady podobnego rodzaju dążeń konferencji biskupów pozostają widoczne w treści komunikatów Rady Stałej KEP z 2020 oraz 2023 r. W przypadku „Słowa Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kwestii wspólnego stanowiska ws. wyborów prezydenckich” (28.04.2020) (Rada Stała KEP 2020, 130–132), w odniesieniu się do trwającej debaty nt. konstytucyjności regulacji prawnych wprowadzonych w związku z pierwszą turą wyborów prezydenckich, czyli kwestii przeprowadzenia tzw. „wyborów kopertowych” (Jędrzejczyk 2021), podkreślili, iż „Kościół nie ma mandatu, by uczestniczyć w czysto politycznych sporach na temat formy czy terminu wyborów, a tym bardziej, by opowiadać się za tym lub innym rozwiązaniem. Misją Kościoła w takiej sytuacji jest jednak zawsze, pełne życziwości, przypomnienie o szczególnej, moralnej i politycznej odpowiedzialności, jaka spoczywa na uczestnikach życia politycznego” (Rada Stała KEP 2020, 130).

Jednocześnie warty podkreślenia pozostaje, iż w przytaczanym dokumencie znalazł się fragment zawierający opis katalogu cech/kompetencji, jakie należy wziąć pod uwagę przy dokonywaniu „odpowiedzialnego wyboru kandydata na urząd prezydenta”, obejmujących m.in. stosunek do tzw. kwestii światopoglądowych, zgodnych z doktryną Kościoła katolickiego – w tym „gwarancję prawnej definicji małżeństwa jako związku mężczyzny i kobiety” (Rada Stała KEP 2020, 130). Tego rodzaju stanowisko może być zatem uznane za formę określenia preferencji politycznych przedstawicieli wspólnoty religijnej, co z kolei stanowi potencjalny sygnał dla wyborców – wiernych, iż pośrednio opowiadają się oni przeciwko kandydatom niepodzielającym ww. stanowiska. W konsekwencji działanie to może zostać uznane za naruszenie zasady autonomii i niezależności wspólnot.

Podobnego rodzaju „wytyczne” nie znalazły się w treści „Stanowiska Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kontekście nadchodzących wyborów” (2.05.2023) (Rada Stała KEP 2023). Dokument ten skupia się na apelu do uczestników rywalizacji politycznej – nie tylko polityków, ale również osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie mediów i dziennikarzy – o odpowiedzialne podejście do walki wyborczej, rozumiane jako działanie niezmiernie do pogłębiania istniejących podziałów społecznych oraz wzmacniania negatywnych emocji skierowanych wobec konkretnych jednostek bądź grup społecznych (Rada Stała KEP 2023). Co więcej, we wspomnianym stanowisku wystosowana została prośba do osób biorących udział w kampanii wyborczej „o powstrzymanie się od instrumentalizowania Kościoła, które przybierać może zarówno formę nieuprawnionego wykorzystywania go w partykularnych rozgrywkach poszczególnych partii, jak i kształt niesprawiedliwego, obliczonego wyłącznie na antyklerykalną emocję, piętnowania” (Rada Stała KEP 2023).

Rada Stała KEP zwróciła się także do osób duchownych, przypominając o potrzebie podejmowania działań zmierzających do zachowania jedności społecznej oraz dystansu w stosunku do partii politycznych. Członkowie ww. jednostki podkreślili również, iż Kościół nie opowiada się po żadnej ze stron sporu politycznego, ale „winien stać po stronie Ewangelii” (Rada Stała KEP 2023).

Zarzuty o pośrednie opowiedzenie się po stronie konkretnych środowisk politycznych mogą pojawić się jednakże wobec fragmentów treści „Vademecum wyborczego katolika – dokumentu Rady ds. Społecznych KEP” (21.09.2023) (Rada KEP 2023).

W treści ww. dokumentu wskazano bowiem pakiet „wartości nienegocjowalnych”, które powinny być uwzględnione przez katolików „podczas podejmowania decyzji wyborczych” (Rada KEP 2023). W katalogu tychże wartości znalazło się m.in. opowiadanie się katolików za bezwarunkowym prawem do życia od poczęcia do naturalnej śmierci, sprzeciwianie się budowaniu ateistycznego świata⁶, determinacja w zabieganiu o ochronę praw rodziny, której oparciem pozostaje monogamiczny, heteroseksualny związek małżeński oraz wyznawanie opinii o niedopuszczalności zrównywania z tak rozumianą rodziną „innych form współżycia” (Rada KEP 2023). Powyższy katalog został opatrzony komentarzem, iż „właściwie ukształtowane sumienie chrześcijańskie nie pozwala nikomu przyczyniać się przez oddanie głosu do realizacji programu politycznego lub konkretnej ustawy, które podważają podstawowe zasady wiary i moralności” (Rada KEP 2023).

Warto wskazać, iż treść ww. dokumentu nie ogranicza się wyłącznie do określenia wytycznych dotyczących podejmowania decyzji podczas głosowania. W komunikacie znalazły się także wzmianki o obowiązku udziału w głosowaniu oraz powinności uszanowania wyniku demokratycznych wyborów także w sytuacji, gdy pozostają one niezgodne z preferencjami członków Kościoła katolickiego (Rada KEP 2023).

Niemniej jednak, poprzez zastosowanie przytoczonych powyżej określeń – biorąc ponadto pod uwagę konkretny czasowy oraz społeczno-polityczny kontekst – nie sposób odbierać podobnego stanowiska jednostki KEP w kategoriach przekraczających wyłącznie zabranie głosu w „sprawach moralnych”, jako próbę faktycznego i konkretnego wpłynięcia na wiernych – wyborców. W treści stanowiska Rady ds. Społecznych KEP nie znalazła się co prawda konkretna nazwa partii politycznej, jednak analiza programów wyborczych partii, których przedstawiciele startowali w wyborach do Sejmu i Senatu w październiku 2023 r. w zestawieniu z ww. katalogiem „wartości nienegocjowanych”, wskazuje, iż jedynie konkretne partie polityczne – w tym wchodzące w skład koalicji posiadającej tzw. większość parlamentarną – spełniały tego rodzaju kryteria.

⁶ „(...) jakby Boga nie było” (Rada KEP 2023).

5. WNIOSKI

Przeprowadzona powyżej analiza wybranych stanowisk jednostek strukturalnych KEP pozwala na wskazanie istnienia pewnych tendencji w zakresie aktywności tychże w dyskursie politycznym III RP, dotyczącym m.in. jednoznaczności wykorzystywanych twierdzeń oraz stopnia konkretyzacji celów wystosowania komunikatów bądź oczekiwań stojących za podjęciem danego działania.

Przedstawiciele Konferencji Episkopatu Polski – w ramach świadomości istnienia wieloletniego zwyczaju funkcjonowania w przestrzeni publicznej państwa polskiego, wynikającej w równej mierze z uprawnień konstytucyjnych oraz soborowych, jak i konkretnej pozycji społecznej, którą w dalszym ciągu cieszy się Kościół katolicki⁷ – występują z konkretnymi komunikatami dotyczącymi bieżących aktywności władz państwowych. Typową praktyką w tego rodzaju przypadkach pozostaje wystosowanie oficjalnego stanowiska dotyczącego działań przedstawicieli wspólnoty politycznej państwa, obejmującego komentarz uzupełniony oceną tychże aktywności przez pryzmat ich zgodności z doktryną Kościoła katolickiego.

W przypadkach podejmowania aktywności prawodawczych przez przedstawicieli władz III RP, związanych z szeroko pojętą kwestią ochrony życia poczętego, treść przytoczonych stanowisk jednostek KEP obejmować może – poza wspomnianymi elementami – również stanowczy sprzeciw wobec działań niezgodnych z nauczaniem społecznym Kościoła oraz apel o ich zaprzestanie, bądź też propozycje wprowadzenia konkretnych regulacji wraz ze sformułowaniem oczekiwań względem spełnienia konkretnych postulatów. Tego rodzaju działania – jak już zostało wskazane na wcześniejszym etapie rozważań – stanowią przekroczenie konstytucyjnej i soborowej zasady autonomii i separacji wspólnot, przez fakt nieograniczenia się do oceny moralnej danego rozwiązania, do czego duchowni Kościoła katolickiego mają prawo, ale także podjęcie próby narzucenia władzom państwowym konkretnej postaci ustawodawstwa.

Wartą wskazania tendencją towarzyszącą uczestnictwu jednostek KEP w dyskursie politycznym jest proces zmiany języka kolejnych komunikatów. Zjawisko to pozostaje widoczne w przypadku zestawienia treści komunikatów ww. podmiotów z 2015 i 2023 r. Dokumenty te co prawda nie dotyczą tożsamyh zagadnień przedmiotowych, jednak na ich przykładzie widoczny jest zdecydowanie niższy stopień konkretyzacji katalogu adresatów oraz wyrażanych oczekiwań, jakimi charakteryzują się współczesne stanowiska, w zestawieniu z jednoznacznymi stwierdzeniami zastosowanymi względem członków organów władzy ustawodawczej i wykonawczej w poprzednich latach.

⁷ Chociaż w ostatnich latach – szczególnie po 2020 r. – widoczny pozostaje spadek wpływu Kościoła katolickiego, szczególnie wśród przedstawicieli młodszych pokoleń obywateli III RP, przejawiający się m.in. malejącą liczbą osób uczestniczących w mszach św. i nabożeństwach oraz uczniów na lekcjach religii, a przy tym wzrostem liczby przypadków apostazji.

Choć nie sposób odmówić trafności zdefiniowania problemów oraz słuszności postulatów dotyczących odpowiedzialności za konkretne działania i wypowiedzi spoczywającej na wszystkich uczestnikach sporu politycznego, sformułowanych w treści ww. stanowisk, przy próbie odnalezienia źródła ww. zmiany języka komunikatów – przekładającej się na ograniczenie wątpliwości dotyczących zgodności ich treści z właściwymi regulacjami prawnymi – uzasadnionym wydaje się wskazanie konkretnego okresu, w jakim doszło do tejże zmiany.

Proces swoistego „złagodzenia” stanowisk KEP rozpoczął się po 2015 r., co zbiegło się w czasie z uzyskaniem tzw. większości parlamentarnej przez partie polityczne, których członkowie powszechnie deklarowali przynależność do Kościoła katolickiego (co może być odbierane jako forma promocji tychże polityków) oraz nierzadko posiadali osobiste poparcie poszczególnych członków KEP (Stępień 2019, 169).

Mając na względzie powyższe, ewolucję języka stosowanego w treści komunikatów jednostek strukturalnych KEP można odbierać dwojako. W pierwszej kolejności jako próbę rzeczywistego pozostawania „po stronie Ewangelii”, przy jednoczesnym braku potrzeby wyrażania zdecydowanych stanowisk względem aktualnych przedstawicieli organów władzy ustawodawczej i wykonawczej, w związku z brakiem podejmowania aktywności w dziedzinach szczególnie nerwalgicznych dla członków KEP (związanych m.in. z kwestią ochrony życia poczętego). W tym wypadku „dystansowanie się” od władz politycznych pozostaje zadaniem stosunkowo prostym.

Jednakże uzasadnione pozostaje również odbieranie tego rodzaju treści stanowisk wyrażanych po 2015 r. jako próby nieantagonizowania członków ww. środowisk politycznych, przekładającego się na zachowanie dobrych relacji z przedstawicielami władz państwa oraz niezmnieszenie poparcia wśród wyborców – wiernych, co w konsekwencji może być uznane za pośrednie opowiedzenie się członków KEP po konkretnej stronie sporu politycznego.

Dla przykładu, w treści stanowiska Prezydium KEP z 2015 r. znalazło się określenie *expressis verbis* adresatów negatywnej oceny, zarzutów i oczekiwań przedstawicieli władz kościelnych, czyli Rady Ministrów (złożonej w tamtym okresie z przedstawicieli koalicji partii politycznych posiadającej tzw. większość parlamentarną). Tymczasem wystąpieniu dotyczącemu wyborów prezydenckich w 2020 r. nie towarzyszyła jednoznacznie negatywna ocena autorów poselskiego projektu ustawy stanowiącej faktyczną przyczynę sporów i wątpliwości dotyczących możliwości naruszenia „obowiązującego ładu konstytucyjnego, ale i przyjętych w demokratycznym społeczeństwie zasad wolnych i uczciwych wyborów” (Rada Stała KEP 2020, 130). Z kolei w przypadku stanowisk z 2023 r., określenie niezwykle szerokiego katalogu odbiorców apelu jednostek KEP zdaje się rodzić przekonanie, iż przedstawiciele wszystkich środowisk w jednakowym stopniu ponoszą winę za stan współczesnej debaty. Tymczasem, szczególnie w przypadku kwestii migrantów i polityki migracyjnej, to w głównej – choć niewyłącznej

– mierze na ówczesnych przedstawicielach ww. organów władzy ustawodawczej i wykonawczej ciążyła odpowiedzialność za wprowadzenie do debaty określonych wypowiedzi oraz poglądów, przekładających się na negatywny stosunek do ww. osób.

Jednocześnie zestawienie komunikatów jednostek KEP dotyczących potrzeby dystansowania się duchownych Kościoła katolickiego od partii politycznych, z fragmentami treści m.in. „Vadamecum wyborczego katolika” oraz aktywnością członków tychże jednostek – przejawiającą się m.in. obecnością podczas wydarzeń religijnych, wykorzystywanych przez przedstawicieli Rady Ministrów do prezentowania programu politycznego danej partii (Steinhagen 2023; Müller 2023) – budzi uzasadnione wątpliwości w zakresie wiarygodności oraz determinacji i realnej możliwości egzekwowania realizacji ww. zaleceń Konferencji Episkopatu Polski (Rada Stała KEP 2023), a w konsekwencji także możliwości zaprzestania naruszeń zasady autonomii i niezależności państwa i Kościoła w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).
Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78).
Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności (Dz.U. z 2015 r. poz. 1087).

Dokumenty kościelne

- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus.* Kodeks Prawa Kanonicznego. 1984. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum.
Concilium Oecumenicum Vaticanum II. 1966. *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes, promulgatus* (7.12.1965), AAS 58 (1966). Tekst polski: Sobór Watykański II. 2002. „Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym”. W *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Red. Maria Przybył. 526–606. Poznań: Pallottinum.
Konferencja Episkopatu Polski. b.d. „Rady”. <https://episkopat.pl/rady-3/#1455604303561-736be41d-c969> (dostęp 25.09.2023).
Konferencja Episkopatu Polski. 2009. „Statut Konferencji Episkopatu Polski, obowiązujący od 7.10.2009 r.”. <https://episkopat.pl/statut-konferencji-episkopatu-polski/> (dostęp 12.11.2023).
Konferencja Episkopatu Polski. 2015. „Komunikat Konferencji Episkopatu Polski w związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi zarządzonymi na dzień 25 października” (7.10.2015). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 27: 145.
Prezydium Konferencji Episkopatu Polski. 2015a. „Apel Prezydium Konferencji Episkopatu Polski w związku z rozpoczęciem prac nad projektem ustawy o medycznym wspomaganiu prokreacji” (31.03.2015). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 27: 149–153.
Prezydium Konferencji Episkopatu Polski. 2015b. „Oświadczenie Prezydium KEP po głosowaniu Sejmu RP nad rządowym projektem ustawy «o leczeniu niepłodności»” (25.06.2015). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 27: 154.

- Prezydium Konferencji Episkopatu Polski. 2016a. „Komunikat o prawie do wolnej niedzieli” (13.09.2016). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 28: 133.
- Prezydium Konferencji Episkopatu Polski. 2016b. „Komunikat ws. pełnej ochrony życia człowieka” (3.04.2016). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 28: 130.
- Rada ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski. 2023. *Vademecum wyborcze katolika – dokumentu Rady ds. Społecznych KEP* (21.09.2023). <https://episkopat.pl/doc/214370.vademecum-wyborcze-katolika-dokument-rady-ds-spoecznych-kep> (dostęp 12.11.2023).
- Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek. 2021. „Komunikat Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek ws. uchodźców docierających do Polski” (22.08.2021). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 33: 204–206.
- Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek. 2023. „Komunikat Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek ws. debaty o migrantach i uchodźcach” (12.07.2023). <https://episkopat.pl/doc/214049.rada-kep-ds-migracji-turystyki-i-pielgrzymek-przed-polska-stoja-powazne-i-pilne-wyzwania-migracyjne> (dostęp 12.11.2023).
- Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski. 2020. „Słowa Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kwestii wspólnego stanowiska ws. wyborów prezydenckich” (28.04.2020). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 32: 130–132.
- Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski. 2023. *Stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kontekście nadchodzących wyborów* (2.05.2023). <https://episkopat.pl/doc/213629.stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekście-nadchodzących-wyborow> (dostęp 12.11.2023).

Literatura przedmiotu

- Banduła, Paweł. 2020a. „Geneza Konferencji Episkopatu Polski”. *Kościół i Prawo* 9(2): 9–21.
- Banduła, Paweł. 2020b. „The Concept and Competences of the Conference of Bishops”. *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego XV*(17(2)): 9–19.
- Borecki, Paweł. 2012. „Autonomia kościołów i związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim”. *Studia z prawa wyznaniowego* 15: 85–109.
- Borecki, Paweł. 2020. „Zasada niezależności państwa i związków wyznaniowych w prawie polskim – zagadnienia podstawowe w ujęciu krytycznym”. *Studia Iuridica* 89: 9–18.
- Borecki, Paweł. 2021. „Zasada niezależności państwa i związków wyznaniowych”. *Przegląd religioznawczy* 4(282): 85–98.
- Borucki, Janusz. 2020. „Rozdział Kościoła od państwa. Recepcja doktryny Soboru Watykańskiego II w konkordacie między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1993 r.”. *Studia Włocławskie* 22: 280–302.
- Chrostowski, Mariusz. 2023. „«Unholy Alliance»: Identification and prevention of ideological and religious frames between right-wing populism and christianity in Poland”, *Zeitschrift für Religion, Gesellschaft und Politik* 7: 321–348.
- Dyduch, Jan. 2013. „Kształt Prawny Konferencji Episkopatu Polski”. *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* 56(2): 3–15.
- Góralski, Wojciech. 1989. „Władza ustawodawcza Konferencji Episkopatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.”. *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* 32(1–2): 45–57.
- Jędrzejczyk, Agnieszka. 2021. *Jak Rzecznik Praw Obywatelskich wyjaśniał sprawę wyborów kopertowych w 2020 r. i co udało się mu ustalić?* <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rzecznik-praw-obywatelskich-i-wybory-kopertowe> (dostęp 12.11.2023).
- Krukowski, Józef. 2008. *Polskie Prawo Wyznaniowe*. Warszawa: LexisNexis.
- Krukowski, Józef. 2020. „Zasada poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Geneza i znaczenie

- art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską 1993–1998”. *Roczniki Nauk Prawnych* XXX(4): 83–108.
- Müller, Marcin. 2023. *Prezes, dyrektor i celnicy, czyli co wolno na Jasnej Górze*. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/prezes-dyrektor-i-celnicy-czyli-co-wolno-na-jasnej-gorze-183988> (dostęp 12.11.2023).
- Orzeszyna, Krzysztof. 2007. *Podstawy relacji między państwem a kościołami w konstytucjach państw członkowskich i traktatach Unii Europejskiej. Studium prawnoporównawcze*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Piwowarski, Władysław. 1998. „Wzajemne relacje między państwem a Kościołem w świetle Katolickiej Nauki Społecznej”. *Roczniki Nauk Społecznych* XXVI(1): 111–119.
- Słowikowska, Anna. 2014. „Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących”. *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 9(11(2)): 31–62.
- Steczkowski, Piotr. 2018. „Zasady relacji Kościół–państwo według Soboru Watykańskiego II”. *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 13(15(1)): 157–181.
- Steinhagen, Dorota. 2023. *Kampania PiS na Jasnej Górze. Jarosław Kaczyński do słuchaczy Radia Maryja: „Wybory to decyzja, że Polska ma trwać”*. <https://czestochowa.wyborcza.pl/czestochowa/7,48725,29954945,kampania-pis-na-jasnej-gorze-jaroslaw-kaczynski-do-sluchaczy.html> (dostęp 12.11.2023).
- Stępień, Jakub. 2019. „The activity of the Catholic Church during the election campaign”. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 5(51): 159–173.
- Stępień, Jakub. 2020. „Współczesne modele separacji państwa i Kościoła”. W *Prawo, religia, wyznanie. Na styku normatywizmu i moralności*. Red. Patrycja Staniszevska-Pobikowska. 12–32. Warszawa: Think & Make.
- Stępień, Jakub. 2021. „Postulaty Soboru Watykańskiego II dotyczące stosunków pomiędzy Kościołem katolickim i państwem w nauczaniu papieża Franciszka”. *Roczniki nauk prawnych* XXXI(2): 199–214.
- Szychmiler, Ryszard. 1991–1992. „Kompetencje Konferencji Episkopatu dotyczące przygotowania do małżeństwa”. *Roczniki nauk prawnych* I–II: 67–76.
- Szymanek, Jarosław. 2006. „Prawo wyznaniowe w praktyce III RP (zagadnienia wybrane)”. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* LXVIII(1): 93–109.
- Żaryn, Jan. 2010. „Państwo–Kościół katolicki w Polsce 1956–1989 (wybrane zagadnienia)”. W *Polski wiek XX: PRL od grudnia 70 do czerwca 89*. Red. Krzysztof Persak, Paweł Machcewicz. 35–122. Warszawa: Bellona, Muzeum Historii Polski.